

Aan de slag met een verhalend ontwerp

De tovenaarsleerling

Een verhalend ontwerp is een onderwijsvorm waarbij verschillende leeractiviteiten in een verhaallijn zijn opgenomen. In dit artikel gaan we op avontuur met tovenaarsleerling Joris Kwistutnie. Door uit te gaan van natuur, wetenschap en techniek wordt de koppeling gemaakt naar de andere vakgebieden.

Henrike van den Hurck is Specialist Jonge Kind, onderbouwcoördinator en groepsleerkracht op obs Koolhoven in Tilburg

Het is een maandagochtend op obs Koolhoven als de kleuters een brief van tovenaarsleerling Joris Kwistutnie vinden. Toen Joris zijn spreuken aan het oefenen was veranderde hij per ongeluk een speelgoeddraak in een echte! Hij vraagt de hulp van alle kleuters van de school om de draak weer terug te toveren, maar daarvoor moeten de kleutergroepen een aantal opdrachten uitvoeren. Elke keer als een opdracht gelukt is verschijnt er een deel van de toverspreuk die Joris nodig heeft om de drakenbetovering te verbreken.

Het is maandagmiddag. Alle kinderen van de kleutergroep 1/2 houden hun zelfgemaakte toverstok gericht op het midden van de kring waar twee glazen staan. Eén ervan is leeg, de andere is gevuld met blauwgekleurd water. Ravi heeft een toverhoed op en spreekt plechtig de magische woorden: 'Hokus pokus pilatus pas, ik tover het water in het andere glas!' Maar er gebeurt niets. De kinderen worden onrustig want in de opdracht van Joris Kwistutnie stond duidelijk: 'Tover het water van het ene in het andere glas, zonder te

gieten of het water aan te raken.'

'Laat me even denken, jongens', zeg ik.

Keukenpapier

'Hoe krijgen we het water in dat lege glas?', vraag ik me af terwijl ik een slok thee neem. Omdat ik niet goed oplet, knoei ik de helft uit mijn mok op de grond. 'Wat dom van me!', mopper ik op mezelf en leg een droge doek over de plas thee.

'Zo kruipt de thee in het doekje', merkt een van de kinderen op.

'Ik weet het!', roept Timo, 'Je moet met die keuken-

roep opzuigen en dan in het andere glas weer loslaten!' De anderen kijken hem in stille bewondering aan. Ik vind het een geweldig plan en samen komen we op het idee om met het keukenpapier een bruggetje te maken tussen de glazen. Al na een paar minuten druppelt het water door het keukenpapier in het lege glas en zitten dertig tovenaartjes glunderend toe te kijken.

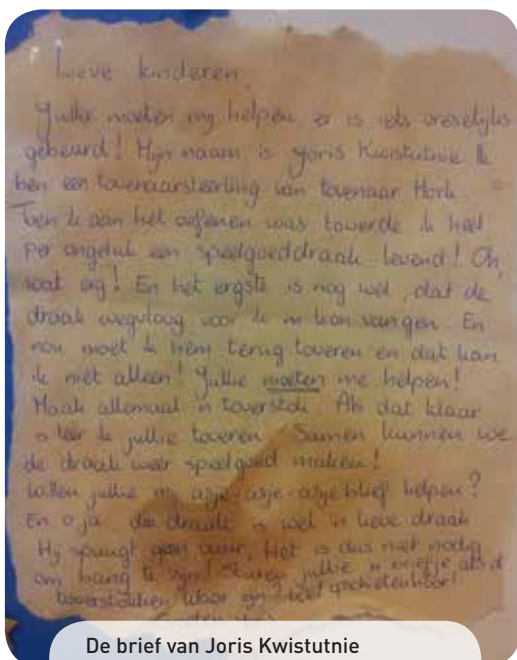
Intussen bespreek ik met de groep wat 'absorberen' betekent. Ook de begrippen 'vol' en 'leeg' komen aan bod, evenals 'meer' en 'minder'. We plakken papier op de glazen waarop we elke paar uur een streep zetten bij het waterpeil zodat we kunnen zien wat er in de beide glazen verandert. In een speciaal logboek maken de kleuters tekeningen van het experiment en schrijven ze erbij wat we hebben gedaan. Dankzij Joris leren we een heleboel! Na twee dagen is al het water van het ene glas in het andere gelopen. Tussendoor hebben we het eerste glas wat hoger gezet: 'Je moet dat papier niet in het water laten hangen want dan kruipt het weer terug omhoog', orakelt een van de jonge natuurkundigen.

Drakenadem

Omdat de opdracht goed is uitgevoerd door de kleuters verschijnt een dag later het eerste deel van de toverspreuk die Joris helpt de betovering te verbreken. Ook is er een nieuwe opdracht. Deze keer vinden we een afsluitbaar plastic zakje, een fles zuur ruikende groene vloeistof en een opgerold papiertje met wit poeder erin.

'Vang de adem van de draak in dit zakje', zo luidt opdracht twee. Een oplettende kleuter vindt nog een brief waarop getekende aanwijzingen staan. 'Ik denk dat we het groene water in het zakje moeten gieten en dan het poeder erbij moeten doen. Kijk maar', zegt ze. Een paar kinderen vinden het nu toch wel spannend en we besluiten eerst een veiligheidsspreuk over het geheel uit te spreken: 'Fliep flap flaar, weg met het gevaar!'

Ik stel voor om alles mee naar buiten te nemen, want 'drakenadem' lijkt me wat gevaarlijk om in de klas te hebben. Dat vinden de kinderen ook en ze zorgen ervoor dat ik met alle spullen veilig door

De brief van Joris Kwistutnie

• Henrike van den Hurck

Kijk, zo gaat het wel!

Hokus pokus pilatus pas, ik tover het water in het andere glas

de gang kan. Een leerling uit groep 3 wordt zelfs terug de toiletten in gedirigeerd: 'Blijf maar even daar, want we moeten heel voorzichtig zijn en jij weet niet wat wij gaan doen.'

Eenmaal buiten maken we een magische cirkel (ofwel een grote kring) en houden alle kleuters hun toverstok gereed.

'Doe je wel voorzichtig, juf?' 'Ik ben wel een beetje zenuwachtig', beken ik. 'Maak je geen zorgen', stelt Luuk me gerust, 'Wij helpen je wel.'

Ik giet het groene water in het zakje, gooi het poederpakkert erbij en maak razendsnel de sluitstrip dicht. Het zakje leg ik op de grond, ik neem plaats in de magische cirkel en het toveren kan beginnen. 'Gebruik maar een spreuk waarvan je denkt dat het goed is!', roep ik en de bezweringen vliegen door de lucht.

Het onmogelijke gebeurt. Het zakje blaast zichzelf op! Het wordt groter en groter. 'Straks ontploft-ie!', wordt er gegild. 'Snel, snel, allemaal achteruit!' Met >>

Drakensporen op het schoolplein

Recept voor drakenadem

Voor drakenadem heb je het volgende nodig:

- Een afsluitbaar plastic zakje (zogenoemde ziplockzakje (1 liter is voldoende))
- Azijn vermengd met wat ecoline om het een kleur te geven
- *Baking Soda* (verkrijgbaar bij de toko of Aziatische supermarkten)
- Tissue

Schep een eetlepel baking soda op de tissue en maak er een pakketje van, zodat het poeder er niet uit kan. Ga naar buiten. Vul het ziplockzakje voor een vierde met azijn. Laat het poederpakket in het zakje vallen en maak zo snel mogelijk de sluiting dicht. Leg het zakje op de grond en zet een paar stappen achteruit. Na een paar seconden begint de drakenadem zijn werk te doen en zal het zakje zichzelf opblazen.

Als de baking soda met de azijn in contact komt, vormt zich een gas. De tissue werkt als een vertrager, zodat je tijd hebt om het zakje te sluiten voordat het gas ontsnapt. Dit gas zorgt ervoor dat het zakje zich opblaast en uiteindelijk zelfs kan exploderen.

een knal klap het zakje uit elkaar en barst het gejuich onder de kinderen los. 'Gelukt, gelukt!' De rust keert die dag niet meer terug in mijn groep, maar dit is een ervaring die ze niet gauw zullen vergeten.

Het avontuur gaat verder

Het tweede deel van de spreuk en de volgende opdracht verschijnen de volgende dag op mysterieuze wijze tijdens de speelwerkles, terwijl de belevenissen van de dag ervoor in het logboek worden opgetekend. Zo volgen er in de vijf weken daarna regelmatig nieuwe opdrachten waarmee de kinderen vol enthousiasme aan de slag gaan. We toveren kleur op witte bloemen, laten de schaal van een ei verdwijnen en maken magische modder

die zowel hard als vloeibaar tegelijk is.

Een opdracht die veel indruk heeft gemaakt is: 'Een echte tovenaars heeft een uil. Zoek uit hoe uilen leven.' Het Natuurmuseum Brabant leent gratis materialen uit aan basisscholen en dankzij hen staan er vier opgezette uilen in de klas zodat we ze van dichtbij kunnen bekijken.

We leren de 'ui-klank' en elke dag staat de webcam van Staatsbosbeheer (gericht op een uilennest) live aan op het digibord. We zoeken beeldmateriaal op internet en maken prachtige uilenschilderijen waarbij ik de kinderen een nieuwe techniek aanleer.

We tekenen met potlood een grote uil. Daarvoor maken de kinderen twee grote cirkels voor de ogen en een driehoek voor de snavel. Om dit alles heen tekenen ze een grote 'U', die aan de bovenkant dicht wordt gemaakt. We schilderen alles vlak voor vlak in. Ook de achtergrond wordt helemaal ingevuld en tenslotte gaan we met zwarte verf op een dun penseel over de originele potloodlijnen heen.

Voor elke leerstijl is er in dit thema aanbod en de kinderen zijn enorm betrokken. Degenen die niet gauw kiezen voor beeldende vorming staan in de rij om een uil te schilderen. De kleuters die nog weinig bezig zijn met letters, stempelen complete toverspreuken bij elkaar en een verlegen kleuter vertelt aan de hele klas wat hij weet over uilen. Onze toverkunsten worden na schooltijd tentoongesteld voor de ouders. Daarnaast houd ik op de groepswebsite een weblog over het project bij. Op deze manier worden de ouders bij het geheel betrokken en kunnen ze volgen waar hun kind mee bezig is.

Afscheid van Joris

Als alle delen van de toverspreuk verzameld zijn en we de spreuk uit het hoofd geleerd hebben is het tijd om de draak weer terug naar zijn oorspronkelijke vorm te toveren.

Tweehonderd kleine tovenaars verzamelen in de aula. Ze zwaaien met hun stok en richten hun magie op de lege kartonnen doos die op een tafel staat. Als de toverspreuk slaagt zou de speelgoeddraak in de doos moeten verschijnen. Vol verwachting prevelen we de magische spreuk:

'Tier la laar, roetsie boetsie bom, toverspikkels paardenblom, stop nu dit gevaar. Alle krachten bij elkaar, tier la laar, roetsie boetsie bom, tover de draak weer om!'

Twee cirkels, een driehoekje en een 'U': uilenschilderijen

Eerst gebeurt er niets, maar al snel kringelt er rook uit de doos. 'Voorzichtig!' roepen de kinderen. Een dappere leerkracht steekt haar hand in de doos en haalt er een kleine draak uit. Een ooverdovend gejuich barst los onder de tovenaars, die van blijdschap hun toverstok in de lucht gooien. We vinden ook een afscheidsbrief van Joris Kwistutnie in de doos, waarin hij schrijft dat hij teruggaat naar Toverland en dat hij ons nooit zal vergeten. 'Dat hebben we goed gedaan', vindt Stijn, die later in de klas door ons logboek bladert. 'Maar ik hoop dat Joris de volgende keer beter oplet.'

Een grote ontdekkingsreis

Een van de kenmerken van een verhalend ontwerp zoals het voorbeeld van tovenaarsleerling Joris is dat er samenhang is tussen de verschillende vakgebieden (de Jongh, van Bussel, Groenendaal, de Koning, & Van De Linde, 2009). Deze samenhang heb ik bereikt door uit te gaan van natuur, wetenschap en techniek en van daaruit de koppeling te maken naar de andere vakgebieden. Op internet vind je veel gratis experimenten die gemakkelijk

De kenmerken van een verhalend ontwerp op een rij:

- De betrokkenheid van de leerlingen speelt de hoofdrol
- Er ontstaat samenhang tussen de verschillende vakken in zinvolle contexten
- Het gaat om de belangwekkende werkelijkheid van leerlingen
- Leerlingen worden aangesproken op wat ze wel kunnen
- De aanpak biedt veel ruimte voor eigen beslissingen en initiatieven van de leerlingen

zijn te integreren in het aanbod, bijvoorbeeld via *Pinterest* en *The Kitchen Pantry Scientist*. Ook al ben je geen wetenschappelijk wonder, met deze websites kom je een heel eind.

Het verhalend ontwerp op obs Koolhoven loopt door alle kleutergroepen. Daarbij moet er voldoende aandacht zijn voor inbreng van de leerkrachten zelf en de onderwijsbehoeften van de kinderen. Om dit te bereiken is een gezamenlijke opening en sluiting gepland, zodat de begin- en eindsituatie voor alle groepen hetzelfde was. Verder kan elke leerkracht het aanbod en verloop afstemmen op de behoefte van de eigen kleutergroep.

Aan het verhalend ontwerp rondom tovenaarsleerling Joris zijn vooraf doelen gesteld en de uitdagingen van Joris zijn daaraan gekoppeld.

Aan elke opdracht zit een achterliggend doel, niets

gebeurt zonder reden. Zo bedenken de kinderen bij het maken van de toverstokken niet alleen hun eigen ontwerp, maar meten ze ook de lengte van hun stok en vergelijken ze de verschillende lengtes met elkaar. De doelen die binnen dit verhalend ontwerp zijn gebruikt zijn: 'De kinderen meten via direct vergelijken en ordenen' (rekenontwikkeling) en 'er is ruimte voor betekenisvolle onderwerpen voor beeldende werkstukken uit de directe belevings-sfeer van de kinderen' (kunstzinnige vorming).

Ook 'op eigen werk en dat van anderen te reflecteren' (kern-doel 55) komt in dit ontwerp terug. Het is dus niet alleen maar een leuke knutselopdracht.

Doordat de betrokkenheid van de kinderen zo hoog is wordt de leeropbrengst vergroot. Hoewel er vooraf bewust doelen zijn gesteld, staat het proces voorop.

Dagelijks reflecteren en evalueren is hierbij erg belangrijk. Werk je nog gericht aan de gestelde doelen of pas je het aanbod aan en sluit je daardoor beter aan bij de behoefte van de groep? Een van de eigenschappen van een verhalend ontwerp is dat de leerling en de leerkracht beiden invloed hebben op het verloop van het thema (Letschert & Letschert - Grabbe, 2007), dus gericht observeren is noodzakelijk. Kunnen de kinderen een nieuwe opdracht aan of ga je wat dieper in op de vorige? Je kunt vooraf de loop van het thema niet vastleggen, maar ga samen met de kinderen op ontdekkingsreis. En wat is er voor een leerkracht mooier dan dat? 🌱

Tip!

Op www.pinterest.com en www.thekitchenpantryscientist.com vind je veel gratis experimenten die gemakkelijk zijn te integreren in je lesaanbod van een verhalend ontwerp.

Literatuur

- de Jongh, H., van Bussel, F., Groenendaal, W., de Koning, B., & Van De Linde, J. (2009).
- *Natuur en techniek geven: praktische vakdidactiek voor het basisonderwijs*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Letschert, J., & Letschert - Grabbe, B. (2007). *Wat leraren willen! Over veranderingen in onderwijs van binnenuit*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.

Onafhankelijk vakblad
voor ontwikkeling,
opvoeding en onderwijs
aan jonge kinderen

Wil je meer lezen?

Neem dan nú een proefabonnement!

KLIK HIER

Elke HJK staat boordevol artikelen over scholing, ontwikkeling en opvoeding van jonge kinderen. Van objectieve en goed onderbouwde achtergrondartikelen tot vaste rubrieken met boekrecensies en praktische lestips.

Werk je in het onderwijs of de kinderopvang met kinderen van 3 tot 8 jaar? Ontvang HJK geheel vrijblijvend en inclusief toegang tot het digitale archief, drie maanden lang voor slechts € 13,50! Zo blijf jij als professional helemaal op de hoogte!

Meer weten? Ga naar www.hjk-online.nl of bel 088-2265242